

อายุแรกสมรสและภาวะเจริญพันธุ์

การศึกษาเกี่ยวกับภาวะเจริญพันธุ์ เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจ มากขึ้น เพราะในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยแน่นอนแล้วว่า ประชากรโลกได้เพิ่มขึ้น อย่างรวดเร็วกว่าแต่ก่อนมาก เนื่องจากอัตราตายของประชากรลดลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนา ในขณะที่อัตราเกิดของประชากรอยู่ในระดับสูง หรืออาจ ลดต่ำลงเพียงเล็กน้อย แต่อัตรายได้ลดลงอย่างมาก เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทาง การแพทย์ การสาธารณสุข ตลอดจนการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม จึงเป็นผล ให้การเพิ่มของประชากรสูงขึ้น การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วมากเกินไป ย่อม เป็นผลกระทบกระเทือนและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นแต่ละประเทศจึงหา ทางแก้ไขอย่างรีบด่วนโดยตั้งนโยบายประชากร เพื่อชะลอการเกิดให้อยู่ในระดับต่ำ

เป็นที่ทราบกันดีว่า ภาวะเจริญพันธุ์ของแต่ละสังคมจะสูงหรือต่ำแตกต่างกัน ออกไปนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง อาทิเช่น ถิ่นที่อยู่อาศัย อาชีพ ศาสนา หรือ คุณลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมที่สำคัญอื่น ๆ นอกจากนี้แล้ว Kingley Davis และ Judith Blake ก็ได้เสนอความคิดในการศึกษาถึงตัวแปรกลาง (Intermediate Variable) ที่มีอิทธิพลต่อระดับภาวะเจริญพันธุ์ว่า อายุเมื่อแรกสมรส เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์^๑ จากการศึกษาผลการวิจัยในประเทศต่าง ๆ

^๑ Kingley Davis and Judith Blake, "Social Structure and Fertility : An Analytic Framework," Economic Development and Cultural Change, 1956, pp. 211 - 235.

ที่สนับสนุนความคิดนี้ และพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างอายุแรกสมรสกับภาวะเจริญพันธุ์จะเป็นไปในทางกลับกัน คือ เมื่ออายุแรกสมรสสูงขึ้น ภาวะเจริญพันธุ์จะต่ำ และถ้าอายุแรกสมรสต่ำ ภาวะเจริญพันธุ์จะสูง เช่น การศึกษาในรัฐไมซอร์ ประเทศอินเดีย พบว่า สตรีที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๔ - ๑๗ ปี จะมีบุตร ๔.๕ คน ในขณะที่สตรีที่สมรสอายุระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี จะมีบุตรเพียง ๔.๗ คนเท่านั้น^๑ William Leasure ได้ศึกษาแบบแผนการสมรสในประเทศโบลิเวียในปี ค.ศ. ๑๙๖๓ พบว่า เมื่ออายุแรกสมรสเพิ่มขึ้นจาก ๒๒.๕ ปี เป็น ๒๗.๒ ปี อัตราเกิดจะลดลงจาก ๔๑ เป็น ๓๐ ต่อ ๑,๐๐๐ คือ ลดลงถึงร้อยละ ๒๗ และสำหรับประเทศคูเวตนั้น เมื่ออายุแรกสมรสเพิ่มขึ้นจาก ๑๘.๗ ปี เป็น ๒๗.๒ ปี อัตราเกิดจะลดลงจาก ๕๐ เป็น ๓๓ ต่อ ๑,๐๐๐ คือ ลดลงถึงร้อยละ ๓๔^๒

ในประเทศศรีลังกา พบว่าอายุแรกสมรสโดยเฉลี่ยระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๕๓ - ๑๙๖๔ ได้เพิ่มขึ้นจาก ๒๐.๕ ปี มาเป็น ๒๓.๑ ปี ซึ่งมีผลทำให้อัตราเกิดลดลงร้อยละ ๓.๒^๓ เช่นเดียวกับการเพิ่มขึ้นของอายุเมื่อแรกสมรสและผลของการเปลี่ยนแปลงใน

^๑K.G. Basavarajappa and M.I. Belvalgidad, "Change in Age at Marriage of Females and Their Effect on the Birth Rate in India," Eugenic Quarterly, Vol. 12, (New York : American Eugenics Society, Inc., 1967), p. 14.

^๒Ibid., p. 15.

^๓Dallas F.S. Fernando. "Recent Fertility Decline in Ceylon," Population Studies, Vol. 26, No. 3 (London : The Population Investigation Committee, London School of Economic, 1972), pp. 440 - 449.

สัดส่วนของสตรีที่สมรสแล้วในกลุ่มอายุต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มอายุ ๒๐ - ๒๔ ปี จะมีผลต่อการลดลงของอัตราเกิดในฮ่องกงระหว่างปี ๑๙๖๑ - ๑๙๗๑^๑

Yun Kim ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอายุแรกสมรสและภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศเกาหลี พบว่า ก่อนปี ค.ศ. ๑๙๔๕ อายุแรกสมรสโดยเฉลี่ยของชายเท่ากับ ๒๒.๘ ปี ของสตรีเท่ากับ ๑๘.๘ ปี และในปี ค.ศ. ๑๙๖๐ ได้เพิ่มเป็น ๒๘.๑ ปี และ ๒๔.๐ ปี ตามลำดับ เป็นผลให้ภาวะเจริญพันธุ์ทั้งหมดลดลงประมาณร้อยละ ๑๖ ในกลุ่มที่อายุน้อยที่สุด ลดลงถึงร้อยละ ๘๗^๒ การศึกษา Taichung Pilot Project ในไต้หวันของ Ronald Freedman พบว่าสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างในกลุ่มอายุ ๓๕ - ๓๙ ปี มีอายุแรกสมรสโดยเฉลี่ย ๑๘.๗ ปี จะมีจำนวนบุตรเกิดออกโดยเฉลี่ย ๕.๕ คน^๓

การศึกษาในสหรัฐอเมริกาในกลุ่มสตรีอายุ ๓๕ - ๓๙ ปี ผู้ที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตรเกิดออกโดยเฉลี่ย ๓.๑ คน ส่วนผู้ที่มีอายุแรกสมรสโดยเฉลี่ยอยู่ระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี จะมีบุตรเกิดออกโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๑ คน การศึกษาในสาธารณรัฐโซเวียตคริสเชียนก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในเมลรัฐ Azerbaijan และ

^๑ United Nations, The Demographic Situation in Hongkong, ESCAP Country Monograph Series No. 1, 1974, p. 94.

^๒ G.W. Roberts, "Factor and Patterns of Fertility in Areas Where Fertility is Relatively High", The World Population Conference, Vol. 1, (New York : United Nations, 1961), p. 54.

^๓ Ronald Freedman and John Y. Takeshita, Family Planning in Taiwan, (Princeton : Princeton University Press, 1964), p. 38.

^๔ Pascal K. Whelpton and Others, Fertility and Family Planning in The United States, (Princeton: Princeton University Press, 1966) p. 60.

Amenia ของ R.I. Siffman พบว่า อายุแรกสมรสมีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ กล่าวคือ สตรีที่มีอายุแรกสมรสโดยเฉลี่ย ๑๗ ปี จะมีบุตรเกิดรอดเท่ากับ ๘.๘ คน และ ๘.๑ คน ในมลรัฐ Azerbaijan และ Armenia ตามลำดับ และการศึกษาเมื่อไม่คาดหมายพบว่า อายุแรกสมรสโดยเฉลี่ยสูงขึ้น ทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ลดลง^๑

สำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศหนึ่งที่ประชากรส่วนใหญ่สมรสเมื่ออายุยังไม่มากนัก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาตามเขตที่อยู่อาศัยแล้วจะพบว่า มีความแตกต่างกันในเรื่องอายุเมื่อแรกสมรสระหว่างชนบทและเขตเมือง คือ คนในเขตชนบทจะสมรสเมื่ออายุน้อยกว่าคนในเขตเมืองอื่น ส่วนคนในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี จะสมรสช้าที่สุด กล่าวคือ โดยเฉลี่ยสตรีในเขตชนบทสมรสเมื่ออายุประมาณ ๒๑ ปี สตรีในเขตเมืองสมรสเมื่ออายุประมาณ ๒๖ ปี ส่วนชายในเขตชนบทสมรสเมื่ออายุโดยเฉลี่ย ๒๕ ปี ชายในเขตเมืองสมรสช้ากว่าชายในเขตชนบทประมาณ ๒ - ๓ ปี^๒ จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าความแตกต่างของอายุแรกสมรสในเขตเมืองและเขตชนบทจะเป็นผลให้ภาวะการเจริญพันธุ์ในแต่ละเขตแตกต่างกันหรือไม่ เพียงไร สำหรับเรื่องนี้ มีผู้ศึกษามาก่อนแล้ว แต่เป็นการศึกษาเฉพาะเขตเท่านั้น ดังนั้นในที่นี้ จึงได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบท เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอายุแรกสมรสกับภาวะเจริญพันธุ์ในเขตเมืองและเขตชนบทได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีแนวความคิดว่า ในทุกเขตที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์ระหว่างอายุ

^๑ G.W. Robert, "Factors and Patterns of Fertility in Areas Where Fertility is Relative High," The World Population Conference, Vol. 1, (New York : united Nations, 1961), p. 54.

^๒ พิเชิต พิทักษ์เทพสมบัติ และสุวัฒน์ วิบูลย์เศรษฐ์ สรุปผลการวิจัยของโครงการวิจัยต่อเนื่อง ระยะยาวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และประชากรไทย (สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗), เอกสารวิจัยหมายเลข ๑๒, หน้า ๒ - ๓

แร กสมรสกับภาวะ เจริญพันธุ์จะเป็นไปในทางกลับกัน และภาวะ เจริญพันธุ์จะลดลงตามระดับความเป็นเมืองที่สูงขึ้น

ในเรื่องเดียวกันนี้ นพพรณ ปลายัฒน์วิไชย พบว่า ในเขตเมืองของไทย สตรีที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีบุตร เกิดรอด ๔.๗ คน มีบุตรที่มีชีวิต ๔.๒ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี มีบุตร เกิดรอด ๓.๔ คน มีบุตรที่มีชีวิต ๓.๒ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุมากแล้วคือ ๓๐ ปี และมากกว่า มีบุตร เกิดรอดเพียง ๒ คน และบุตรที่มีชีวิตอยู่ ๒ คนเท่านั้น^๑ ในเขตชนบท สุวัทนา วิบูลย์เศรษฐ์ พบว่า สตรีที่สมรสต่ำกว่าอายุ ๑๕ ปี จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยต่อมารดา ๑ คน เท่ากับ ๓.๖ คน แต่สตรีที่ทำการสมรสเมื่ออายุ ๓๐ ปีขึ้นไป จำนวนบุตร เกิดรอดเท่ากับ ๒.๘ คนเท่านั้น และยังพบว่า ในแต่ละหมวดอายุ จำนวนบุตร เกิดรอดคนน้อยลงตามอายุ เมื่อแร กสมรสที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าในกลุ่มสตรีที่ยังสาว หรือพ้นวัยให้กำเนิดบุตรแล้ว^๒

ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ความสัมพันธ์ระหว่างอายุแร กสมรสกับภาวะ เจริญพันธุ์เป็นไปในทางกลับกัน คือ สตรีที่มีอายุแร กสมรสต่ำจะมีภาวะ เจริญพันธุ์สูง และเมื่ออายุแร กสมรสสูงขึ้น ภาวะ เจริญพันธุ์จะค่อย ๆ ลดต่ำลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดที่สำคัญกล่าวคือ (ตารางที่ ๓๐) ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี สตรีที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จะมีบุตร เกิดรอดเท่ากับ

^๑ นพพรณ ปลายัฒน์วิไชย, "อิทธิพลของอายุแร กสมรสต่อภาวะ เจริญพันธุ์ในเขต เมืองของประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖) หน้า ๖๔ - ๗๐.

^๒ สุวัทนา วิบูลย์เศรษฐ์, "การ เจริญพันธุ์ของสตรีไทยในเขตชนบท" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓), หน้า ๒๖.

๔.๓ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุโดยเฉลี่ย ๑๙ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ

๔.๒ คน ในขณะที่ผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๙ ปี จะมีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑ คน และ ๒.๖ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างมากคือ ๓๐ ปีขึ้นไป จะมีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเพียง ๑.๘ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี จะมีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ย ๔.๕ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๑๙ - ๒๑ ปี ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไปจะมีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖ คน ๓.๐ คน และ ๒.๓ คน ตามลำดับ ในเขตชนบทก็เช่นเดียวกัน คือสตรีที่สมรสเมื่ออายุในช่วงเดียวกัน มีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๓ คน ๕.๑ คน ๓.๕ คน และ ๓.๑ คนตามลำดับ

การที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลตามหลักสรีรวิทยาที่ว่า ความสามารถมีบุตรได้ของสตรีจะอยู่ในช่วงอายุ ๑๕ - ๔๕ ปี ดังนั้นสตรีที่ทำการสมรสตั้งแต่อายุน้อยย่อมมีโอกาสที่จะให้กำเนิดบุตรมากกว่า และยาวนานกว่าสตรีที่สมรสเมื่ออายุมากแล้ว

เมื่อพิจารณา เปรียบเทียบจำนวนบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยในเขต เมืองและ เขตชนบทแล้ว จะพบว่า จำนวนบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยจะผันแปร ไปในทางกลับกันกับความเจริญแบบเมือง กล่าวคือ ยิ่งมีความเจริญทาง เศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น จำนวนบุตร เกิด ออกจะยิ่งลดน้อยลง การศึกษาครั้งนี้พบว่า โดยทั่วไปแล้ว จำนวนบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยของสตรีในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี จะเท่ากับ ๓.๘ คน เมืองอื่น ๆ เท่ากับ ๔.๑ คน และในชนบทเท่ากับ ๕.๐ คน เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มอายุแรก สมรสแล้วจะเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่นในกลุ่มผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี จะมีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓ คน ๔.๕ คน และ ๕.๓ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบทตามลำดับ และในกลุ่มผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี จะมีจำนวนบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๖ คน ๓.๐ คน และ ๓.๕ คนในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบทตามลำดับ การที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าคนในเขตเมืองส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาสูง ทำให้ตระหนักถึงผลเสียของการมีบุตรมาก สภาพทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการทำงานนอกบ้านอาจเป็นผลทำให้ต้องจำกัดขนาดของครอบครัวให้เล็กลง และนอกจากนี้สตรีในเขตเมืองยังมีโอกาสที่จะได้รับความรู้และบริการ คำนการวางแผนครอบครัวมากกว่าสตรีในเขตชนบท จึงทำให้มีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่า

ตารางที่ ๓๐ จำนวนบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยจำแนกตามอายุแร กลมรสของสตรี

อายุแร กลมรส	กรุงเทพฯ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๗ (๓๗๘)	๔.๕ (๒๕๔)	๕.๓ (๕๗๕)
๑๕ - ๒๑	๔.๒ (๔๑๐)	๔.๖ (๒๕๕)	๕.๑ (๕๑๒)
๒๒ - ๒๔	๓.๑ (๒๒๓)	๓.๖ (๑๗๓)	๕.๑ (๒๓๑)
๒๕ - ๒๙	๒.๖ (๑๕๑)	๓.๐ (๑๑๔)	๓.๕ (๑๐๐)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๘ (๕๕)	๒.๓ (๓๗)	๓.๑ (๔๓)
รวม	๓.๘ (๑๒๖๑)	๔.๑ (๕๑๗)	๕.๐ (๑๔๖๕)

โดยทั่วไปแล้ว อายุปัจจุบันของสตรีจะมีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ด้วย ในการศึกษานี้จึงได้นำอายุปัจจุบันของสตรีเข้ามาพิจารณาด้วย ทั้งนี้เพื่อต้องการทราบว่าอายุปัจจุบันจะเข้าไปมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างอายุแร กลมรสและภาวะเจริญพันธุ์เปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาที่ได้ (ตารางที่ ๓๑) เมื่อพิจารณากลุ่มอายุปัจจุบันของสตรีแล้วพบผลในทำนองเดียวกันคือ ทั้งในกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบท สตรีที่มีอายุแร กลมรสต่ำกว่าจะมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่มีอายุแร กลมรสสูงกว่า เช่นในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี สตรีที่มีอายุปัจจุบันระหว่าง ๑๕ - ๑๙ ปี ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จะมีบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุสูงขึ้นคือมีอายุแร กลมรสระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๒ คน และ ๑.๐ คน ตามลำดับ ในกลุ่มสตรีที่มีอายุปัจจุบันอยู่ระหว่าง ๓๐ - ๔๔ ปี ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๗ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ย ๓.๖ คน และ ๒.๗ คน ตามลำดับ ในขณะที่ผู้ที่สมรสเมื่ออายุก่อน

ข้างมากคือ ๓๐ ปีขึ้นไป จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๑.๒ คน และในกลุ่มสตรีที่มีอายุปัจจุบันตั้งแต่ ๔๕ ปีขึ้นไปที่มีบุตร ในช่วงอายุเดียวกันจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๓ คน ๔.๔ คน ๓.๗ คน และ ๒.๑ คน ตามลำดับ ในเขตเมืองอื่น ๆ พบในลักษณะคล้ายคลึงกันกับในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี กล่าวคือ ในกลุ่มสตรีที่มีอายุปัจจุบันอยู่ระหว่าง ๑๕ - ๒๕ ปี ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๑ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๕ - ๒๑ ปี ๒๒ - ๒๔ ปี ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๘ คน ๑.๕ คน และ ๐.๕ คน ตามลำดับ และในกลุ่มสตรีอายุปัจจุบันอยู่ระหว่าง ๓๐ - ๔๔ ปี ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๗ คน และเท่ากับ ๔.๑ คน ๒.๔ คน ๒.๖ คน สำหรับผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี ๒๕ - ๒๙ ปี ๓๐ ปี ขึ้นไปตามลำดับ ส่วนผู้ที่มีอายุปัจจุบันตั้งแต่ ๔๕ ปีขึ้นไปเท่ากับ ๕.๘ คน ๖.๕ คน ๔.๘ คน ๔.๖ คน และ ๒.๐ คน สำหรับผู้ที่สมรสในช่วงเวลาเดียวกันดังกล่าวตามลำดับ ส่วนในเขตชนบทนั้นพบว่า ในกลุ่มสตรีที่มีอายุปัจจุบันอยู่ระหว่าง ๑๕ - ๒๕ ปี ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี และระหว่าง ๑๕ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากันคือ ๒.๑ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๖ คน และ ๐.๘ คน ตามลำดับ สตรีกลุ่มอายุปัจจุบันอยู่ระหว่าง ๓๐ - ๔๔ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๖ คน สำหรับผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี และ ๕.๑ คน ๓.๔ คน และ ๑.๔ คน สำหรับผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไปตามลำดับ และในกลุ่มที่มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไปพบว่าผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี และระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากันคือ ๗.๔ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไป มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐ คน และ ๓.๔ คนตามลำดับ การที่พบว่าในบางกลุ่มอายุที่แม้จะมีอายุแรกสมรสต่างกันออกไปแต่มีจำนวนบุตร เกิดรอดเท่ากัน สาเหตุหนึ่ง อาจเนื่องมาจากการตายของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบท ซึ่งมีบริการทางการแพทย์หรือสาธารณสุขยังไม่เพียงพอ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันตามเขตที่อยู่อาศัยแล้ว พบผลในทำนองเดียวกัน กล่าวคือในกลุ่มสตรีที่มีอายุปัจจุบันระหว่าง ๑๕ - ๒๕ ปี พบว่าผู้สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า

๑๕ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยไม่แตกต่างกันทั้งในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบท คือ ๒.๑ คน แต่ในกลุ่มที่สมรสเมื่ออายุสูงขึ้นคืออายุแรกสมรสระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปีจะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๒ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี ๑.๕ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และสูงสุดในเขตชนบทคือ ๑.๖ คน สำหรับสตรีที่มีอายุปัจจุบัน ๓๐ - ๔๔ ปี นั้นพบว่า สตรีที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ย เท่ากันทั้งในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ คือเท่ากับ ๕.๗ คน และ ๖.๖ คน ในเขตชนบท ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างมากคือ ๒๕ - ๒๙ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๗ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี ๒.๔ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๓.๔ คน ในเขตชนบท และในกลุ่มที่มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไปจะพบในทำนองเดียวกัน คือผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ย ๖.๓ คน ๕.๙ คน และ ๗.๔ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบทตามลำดับ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปีจะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ย ๔.๔ คน ๔.๙ คน และ ๗.๔ คน ในเขต กรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบทตามลำดับ ในขณะที่ผู้ที่มีอายุแรกสมรสโดยเฉลี่ย ตั้งแต่ ๓๐ ปีขึ้นไป จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๑ คน ๒.๐ คน และ ๓.๐ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบทตามลำดับ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ทั้งในเขตเมืองและชนบท เมื่อเปรียบเทียบจำนวนบุตร เกิดออกตามกลุ่มของอายุแรกสมรสในแต่ละกลุ่มอายุปัจจุบันแล้ว จะเห็นได้ว่าจำนวนบุตร เกิดออกของสตรีเพิ่มขึ้นเมื่ออายุปัจจุบันเพิ่มขึ้น และถ้าพิจารณาถึงจำนวนบุตร เกิดออกของสตรีในแต่ละกลุ่มอายุโดยไม่คำนึงอายุแรกสมรสแล้ว จะพบว่าในสตรีอายุ ๑๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ย ๑.๗ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี ๑.๔ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๒.๐ คน ในเขตชนบท ในสตรีอายุ ๓๐ - ๔๔ ปี มีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ย ๔.๒ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี ๔.๖ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕.๖ คนในเขตชนบท ส่วนในสตรีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไปนั้นจำนวนบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น ๕.๓ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี ๕.๕ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๖.๔ คนในเขตชนบท

ตารางที่ ๓๑ จำนวนบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยจำแนกตามอายุแร กลมรสและอายุปัจจุบัน
ของสตรี

อายุแร กลมรสและอายุปัจจุบัน	กรุงเทพ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
๑๕ - ๒๔ ปี			
ต่ำกว่า ๑๕	๒.๑ (๑๑๕)	๒.๑ (๑๐๒)	๒.๑ (๑๕๓)
๑๕ - ๒๑	๑.๘ (๑๑๘)	๑.๘ (๘๕)	๒.๑ (๑๓๐)
๒๒ - ๒๔	๑.๒ (๖๒)	๑.๕ (๕๖)	๑.๖ (๔๕)
๒๕ - ๒๘	๑.๐ (๓๗)	๐.๕ (๑๔)	๐.๘ (๒๐)
รวม	๑.๗ (๓๓๔)	๑.๘ (๒๔๘)	๒.๐ (๓๘๘)
๓๐ - ๔๔ ปี			
ต่ำกว่า ๑๕	๕.๗ (๑๕๘)	๕.๗ (๑๐๕)	๖.๖ (๒๒๔)
๑๕ - ๒๑	๔.๖ (๑๗๕)	๕.๑ (๑๓๖)	๕.๗ (๒๓๔)
๒๒ - ๒๔	๓.๖ (๑๑๕)	๔.๑ (๘๕)	๕.๑ (๑๒๐)
๒๕ - ๒๘	๒.๗ (๑๐๕)	๒.๘ (๖๖)	๓.๔ (๔๔)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๒ (๓๔)	๒.๖ (๒๐)	๑.๔ (๒๐)
รวม	๔.๒ (๕๘๘)	๔.๖ (๔๑๒)	๕.๖ (๖๔๒)

ตารางที่ ๓๑ (ต่อ)

อายุแรก กสมรสและอายุปัจจุบัน	กรุงเทพฯ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
๔๕ ปีขึ้นไป			
ต่ำกว่า ๑๕	๖.๓ (๑๐๑)	๕.๘ (๘๗)	๗.๔ (๑๖๐)
๑๕ - ๒๑	๖.๐ (๑๑๕)	๖.๕ (๗๘)	๖.๘ (๑๔๘)
๒๒ - ๒๔	๔.๔ (๔๒)	๔.๘ (๔๒)	๗.๔ (๖๖)
๒๕ - ๒๙	๓.๗ (๔๗)	๔.๖ (๓๔)	๕.๐ (๓๖)
๓๐ ขึ้นไป	๒.๑ (๒๓)	๒.๐ (๑๖)	๓.๘ (๒๒)
รวม	๕.๓ (๓๒๘)	๕.๕ (๒๕๗)	๖.๘ (๔๓๒)
รวมทุกกลุ่มอายุ			
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๘ (๓๗๕)	๔.๕ (๒๘๔)	๕.๓ (๕๙๗)
๑๕ - ๒๑	๔.๒ (๔๐๘)	๔.๖ (๒๘๘)	๕.๑ (๕๑๒)
๒๒ - ๒๔	๓.๑ (๒๑๘)	๓.๖ (๑๗๓)	๕.๑ (๒๓๑)
๒๕ - ๒๙	๒.๖ (๑๘๘)	๓.๐ (๑๑๔)	๓.๕ (๑๐๐)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๖ (๕๘)	๒.๓ (๓๗)	๓.๑ (๔๓)
รวม	๓.๘ (๑๒๕๐)	๔.๐ (๘๑๗)	๕.๐ (๑๕๖๓)

เมื่อนำเอาระดับการศึกษาเข้ามาร่วมพิจารณาค่วม (ตารางที่ ๓๒) จะพบใน
 ทำนองเดียวกันคือ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทไม่ว่าจะได้รับการศึกษาในระดับใด ผู้
 ที่สมรสเมื่ออายุยังน้อยจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่สมรสเมื่ออายุมากกว่า เช่น
 ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี สตรีในกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษาและสมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปี
 จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๓ คน ในขณะที่ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี
 และ ๓๐ ปีขึ้นไปมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๔.๒ คน และ ๒.๖ คนเท่านั้น ในกลุ่มที่
 ได้รับการศึกษาระดับ ป. ๔ - ๖ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปีจะมีบุตร เกิดรอดโดย
 เฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ คน และ ๓๐ ปีขึ้นไป
 จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๑ คน และ ๑.๓ คน ตามลำดับ หรือในกลุ่มที่
 ได้รับการศึกษาตั้งแต่ระดับ ป. ๗ ขึ้นไป ผู้ที่สมรสในช่วงอายุดังกล่าวจะมีบุตร เท่ากับ
 ๓.๐ คน ๒.๒ คน และ ๑.๒ คนตามลำดับ ในเมืองอื่น ๆ สตรีที่ไม่ได้รับการศึกษา
 และสมรสเมื่ออายุยังน้อยคือต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๖ คน
 สำหรับผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างมากคือ ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไป จะมีบุตร เกิด
 รอดโดยเฉลี่ยลดลงคือ เท่ากับ ๓.๘ คน และ ๒.๗ คน ตามลำดับ ในกลุ่มที่ได้รับ
 การศึกษาระดับ ป. ๔ - ๖ ก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตร
 เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘ คน ในขณะที่ผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๓๐ ปีขึ้นไป จะมีบุตร
 เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๕ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี และ
 ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยแทบจะไม่แตกต่างกันคือ ๓.๕ คน และ ๓.๖ คน
 ตามลำดับ สำหรับสตรีในกลุ่มที่ได้รับการศึกษาระดับ ป. ๗ ขึ้นไป นั้น พบในทำนอง
 เดียวกันคือผู้ที่สมรสเมื่ออายุยังน้อยคือต่ำกว่า ๑๘ ปีจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ
 ๓.๘ คน ในขณะที่ผู้ที่สมรสเมื่ออายุที่สูงกว่า คือ ๑๘ - ๒๑ ปี หรือ ๒๒ - ๒๔ ปีมีบุตร
 เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘ คนและ ๒.๖ คน ตามลำดับ และผู้ที่สมรสเมื่ออายุ
 ค่อนข้างมากคือ ๒๕ - ๒๙ ปี หรือ ๓๐ ปีขึ้นไปนั้นจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง
 ๑.๘ คน และ ๑.๒ คนตามลำดับ จากตารางที่ ๓๒ นี้ มีข้อที่น่าสนใจประการหนึ่ง
 สำหรับสตรีในเขตเมืองอื่น ๆ นี้คือ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทั้งในกลุ่มที่ไม่ได้

รับการศึกษาและได้รับการศึกษาระดับ ป. ๑ - ๓ และ ป. ๔ - ๖ มีบุตร เกิดออก โดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ที่สมรสเมื่ออายุที่สูงกว่าคือระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยในเรื่องการตาย และการปฏิบัติการวางแผนครอบครัวก็เป็นได้

ส่วนในเขตชนบท ซึ่งสตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับ ป. ๔ - ๖ นั้นพบว่า ผู้ที่สมรสเมื่ออายุยังน้อยคือต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุที่สูงกว่าคือระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี หรือ ๒๒ - ๒๔ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓ คน และ ๔.๕ คน ตามลำดับ และผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างมากคือ ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไปจะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๘ คน และ ๑.๕ คนตามลำดับ สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาและสมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยถึง ๖.๕ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุที่สูงขึ้นคือระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี และ ๒๒ - ๒๔ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๒ คน และ ๕.๖ คน ตามลำดับ และผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างสูงคือ ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปี ขึ้นไปนั้นจะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๒ คน และ ๓.๓ คน ตามลำดับ ส่วนผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับ ป. ๗ ขึ้นไป ในเขตชนบทมีเป็นเพียงส่วนน้อย พบว่าผู้ที่สมรสต่ำกว่า ๑๘ ปี และสมรสเมื่ออายุ ๓๐ ปีขึ้นไปมีตัวอย่างน้อยกว่า ๕ ราย ซึ่งไม่อาจนำมาวิเคราะห์ได้ ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖ คน ๔.๑ คน และ ๒.๕ คน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างเขตที่อยู่อาศัยแล้ว จะพบว่าในทุก ๆ กลุ่ม การศึกษา ในบรรดาสตรีที่สมรสในอายุเดียวกัน สตรีในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยต่ำกว่าสตรีในเขตเมืองอื่น ๆ และสตรีในเขตชนบทจะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยสูงที่สุด เช่นในกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษา สตรีที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า ๑๘ ปี จะมีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๓ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี ๕.๖ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๖.๕ คน ในเขตชนบท สตรีที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๖ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี ๖.๓ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๖.๒ คนในเขตชนบท ในขณะที่สตรีที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง

๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘ คน ๓.๘ คน และ ๕.๒ คน ในแต่ละเขตดังกล่าวตามลำดับ ในกลุ่มที่ได้รับการศึกษาระดับ ป. ๔ - ๖ พบว่าผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐ คน ๓.๘ คน และ ๔.๒ คนในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบท ตามลำดับ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๔ คน ๓.๖ คน และ ๒.๔ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี เมืองอื่น ๆ และชนบท ตามลำดับ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างมากคือ ๓๐ ปีขึ้นไปมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๑.๓ คน ๒.๕ คน และ ๑.๕ คน ในแต่ละเขตดังกล่าวตามลำดับ ส่วนในกลุ่มผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงคือตั้งแต่ ป. ๗ ขึ้นไป พบว่าผู้ที่มีอายุแรกสมรสต่ำกว่า ๑๕ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๐ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี และ ๓.๕ คน ในเมืองอื่น ๆ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๑.๘ คน ในเมืองอื่น ๆ และ ๒.๕ คนในเขตชนบท ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๓๐ ปีขึ้นไป มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากันทั้งในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี และเขตเมืองอื่น ๆ คือ ๑.๒ คน เมื่อเปรียบเทียบในแต่ละระดับการศึกษาโดยไม่พิจารณาถึงอายุแรกสมรสแล้ว จะเห็นได้ว่าจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น กล่าวคือ ในกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษาจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๔ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๕.๓ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๖.๐ คน ในเขตชนบท ในกลุ่มที่ได้รับการศึกษา ป. ๔ - ๖ มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๓.๘ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๔.๒ คน ในเขตชนบท และกลุ่มที่ได้รับการศึกษา ป. ๗ ขึ้นไป มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๕ คน ๒.๖ คน และ ๓.๗ คน ในแต่ละเขตดังกล่าวตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าการใช้เวลาไปในการศึกษาเป็นเหตุให้ต้องยืดเวลาการสมรสออกไปและยังผลให้อัตราการเจริญพันธุ์ลดลงในสตรีกลุ่มนี้

ตารางที่ ๓๒ จำนวนบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยของสตรี จำแนกตามอายุแรก กสมรส
และระดับการศึกษา

อายุแรก กสมรสและระดับ การศึกษา	กรุงเทพ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
ไม่ได้รับการศึกษา			
ต่ำกว่า ๑๕	๖.๓ (๑๓๒)	๕.๖ (๘๐)	๖.๕ (๒๐๙)
๑๕ - ๒๑	๕.๖ (๑๐๕)	๖.๓ (๖๗)	๖.๒ (๑๖๗)
๒๒ - ๒๔	๔.๒ (๔๐)	๔.๖ (๓๓)	๕.๖ (๗๐)
๒๕ - ๒๙	๓.๘ (๒๗)	๓.๙ (๒๑)	๔.๒ (๓๐)
๓๐ ขึ้นไป	๒.๖ (๑๗)	๒.๗ (๑๑)	๓.๓ (๒๒)
รวม	๕.๔ (๓๒๑)	๕.๓ (๒๑๒)	๖.๐ (๔๙๘)
ป. ๑ - ๓			
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๓ (๓๐)	๕.๑ (๓๓)	๖.๕ (๗๖)
๑๕ - ๒๑	๔.๕ (๒๙)	๖.๒ (๒๔)	๕.๕ (๘๔)
๒๒ - ๒๔	๓.๖ (๑๖)	๔.๐ (๑๕)	๕.๐ (๔๐)
๒๕ - ๒๙	๔.๕ (๗)	๓.๗ (๘)	๒.๗ (๑๖)
๓๐ ขึ้นไป	* ๓	* ๓	๓.๐ (๖)
รวม	๔.๒ (๘๔)	๕.๐ (๘๕)	๕.๕ (๒๒๒)
ป. ๔ - ๖			
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๐ (๑๕๐)	๓.๙ (๑๕๒)	๔.๒ (๒๙๑)
๑๕ - ๒๑	๓.๗ (๑๙๔)	๔.๒ (๑๕๗)	๔.๓ (๒๕๐)
๒๒ - ๒๔	๓.๑ (๑๐๒)	๓.๕ (๙๕)	๔.๙ (๑๑๔)
๒๕ - ๒๙	๒.๔ (๖๕)	๓.๖ (๕๖)	๒.๘ (๘๘)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๓ (๑๙)	๒.๕ (๑๔)	๑.๕ (๑๑)
รวม	๓.๔ (๕๓๐)	๓.๘ (๕๖๘)	๔.๒ (๗๑๔)

ตารางที่ ๓๒ (ต่อ)

อายุแรก สโมสรและระดับ การศึกษา	กรุงเทพ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
ป. ๗ ขึ้นไป			
ต่ำกว่า ๑๘	๓.๐ (๕๒)	๓.๘ (๒๗)	* ก
๑๘ - ๒๑	๓.๒ (๗๐)	๒.๘ (๕๐)	๓.๖ (๑๑)
๒๒ - ๒๔	๒.๒ (๕๘)	๒.๖ (๒๘)	๔.๑ (๓)
๒๕ - ๒๙	๒.๓ (๘๖)	๑.๘ (๓๘)	๒.๕ (๖)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๒ (๒๐)	๑.๒ (๘)	* ก
รวม	๒.๕ (๒๘๖)	๒.๖ (๑๕๒)	๓.๓ (๓๑)
ทุกระดับการศึกษา			
ต่ำกว่า ๑๘	๔.๓ (๓๖๔)	๔.๕ (๒๙๒)	๕.๓ (๕๓๘)
๑๘ - ๒๑	๔.๒ (๓๘๘)	๔.๖ (๒๙๘)	๕.๑ (๕๑๒)
๒๒ - ๒๔	๓.๑ (๒๑๖)	๓.๖ (๑๓๑)	๕.๑ (๒๓๑)
๒๕ - ๒๙	๒.๖ (๑๘๕)	๓.๐ (๑๑๔)	๓.๕ (๑๐๐)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๖ (๕๘)	๒.๓ (๓๓)	๓.๑ (๔๓)
รวม	๓.๘ (๑๒๒๑)	๔.๐ (๘๖๓)	๕.๐ (๑๖๕๕)

* ก = จำนวนตัวอย่างน้อยกว่า ๕ ราย

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือในเรื่องเชื้อชาติ ดังกล่าวไว้ในตอนก่อนว่า
 ชนกลุ่มน้อยที่สำคัญในประเทศไทยได้แก่ชาวจีน และในสังคมจีนตามประเด็นนี้ ต้อง
 การใหญ่ตรัสมาตั้งแต่อายุยังน้อย และนิยมการมีครอบครัวขนาดใหญ่ เมื่ออพยพมา
 อยู่ประเทศไทยแล้ว ทัศนคติเช่นนี้จะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ
 ดังนั้นจึงได้นำเอาตัวแปรในเรื่องเชื้อชาติเข้ามาร่วมพิจารณาในการศึกษาครั้งนี้ด้วย
 ผลปรากฏว่า (ตารางที่ ๓๓) โดยทั่วไปแล้วสตรีที่เป็นจีน จะมีจำนวนบุตร เกิดรอด
 โดยเฉลี่ย สูงกว่าสตรีจีน - ไทย หรือสตรีไทย หรือสตรีเชื้อชาติอื่น ๆ กล่าวคือ
 สตรีที่เป็นจีน มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๒ คนในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี และ
 ๕.๕ คนในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีจีน - ไทย มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑ คน
 ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี และ ๔.๐ คนในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีไทยมีบุตร เกิดรอด
 โดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖ คน และ ๔.๑ คนในเขตดังกล่าวตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า
 ความนิยมเกี่ยวกับครอบครัวขนาดใหญ่ของคนจีนยังคงมีอยู่ และเมื่อพิจารณาค่ากลุ่ม
 เชื้อชาติในแต่ละเขตที่อายุน้อยแรกสมรสแตกต่างกัน จะพบความสัมพันธ์ในทำนองเกี่ยว
 กันคือผู้ที่สมรส เมื่ออายุยังน้อยจะมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าผู้ที่สมรส เมื่ออายุมากกว่า
 เช่นในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี สตรีที่เป็นคนจีนและสมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปี จะ
 มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๒ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุมากกว่า คือระหว่าง
 ๑๘ - ๒๑ ปี จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๔ คน ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ
 ระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๘ ปี จะมีบุตร เกิดรอดไม่แตกต่างกันคือ ๓.๗ คน
 และ ๓.๔ คน ตามลำดับ ในกลุ่มสตรีจีน - ไทย ผู้ที่สมรสในช่วงเวลาเดียวกันจะมี
 บุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๔ คน ๓.๘ คน ๒.๔ คน และ ๓.๓ คนตามลำดับ
 ส่วนสตรีไทยเท่ากับ ๔.๕ คน ๓.๘ คน ๓.๒ คน และ ๒.๖ คน สำหรับผู้ที่สมรสใน
 ช่วงอายุเดียวกันดังกล่าวตามลำดับ ในเขตเมืองอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน พบว่าในกลุ่ม
 สตรีจีนที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๘ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๗ คน และ
 ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๘ - ๒๑ ปี ๒๒ - ๒๔ ปี และ ๒๕ - ๒๘ ปี มีบุตร เกิด
 รอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๖.๐ คน ๖.๓ คน และ ๔.๒ คน ตามลำดับ ในกลุ่มสตรีจีน-ไทย
 ที่สมรสในช่วงอายุเดียวกัน มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๑ คน ๔.๓ คน

๓.๐ คน และ ๒.๗ คน ตามลำดับ และสำหรับสตรีไทยเท่ากับ ๔.๖ คน ๔.๔ คน
๓.๕ คน และ ๓.๑ คน ตามลำดับ

มีข้อที่น่าสนใจประการหนึ่งสำหรับสตรีจีน - ไทย ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี และสตรีจีนในเขตเมืองอื่น ๆ คือ สตรีจีน - ไทย ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี ที่สมรส เมื่ออายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓ คน ซึ่งสูงกว่า จำนวนบุตร เกิดรอดของสตรีที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี ซึ่งมีบุตร เกิดรอด โดยเฉลี่ยเพียง ๒.๔ คน และสตรีจีนในเขตเมืองอื่น ๆ ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี แต่มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๓ คน ซึ่งสูงกว่าจำนวนบุตร เกิดรอดของสตรีที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี และมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๒.๐ คน ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านการตาย หรือการปฏิบัตินิการ วางแผนครอบครัว ตลอดจนระยะเวลาการสมรสของสตรีกลุ่มที่สมรสในช่วงอายุที่ น้อยกว่า ซึ่งอาจเป็นผลให้จำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีกลุ่มนี้น้อยกว่าจำนวน บุตร เกิดรอดของสตรีที่สมรสเมื่ออายุที่มากกว่า

ถ้าเปรียบเทียบระหว่างเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี และเขตเมืองอื่น ๆ พบว่า ในกลุ่มสตรีจีน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี จะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๒ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ชนบุรี และ ๕.๗ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีที่สมรส เมื่ออายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๔ คน และ ๒.๐ คน ตามลำดับ ในขณะที่สตรีที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปีจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ย เพียง ๓.๔ คน และ ๔.๒ คน ในแต่ละเขตดังกล่าวตามลำดับ ในกลุ่มสตรีจีน - ไทย ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๔ คน ในเขตกรุงเทพฯ ชนบุรี และ ๕.๑ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕ คน และ ๔.๓ คนตามลำดับ และผู้ที่สมรสเมื่อ อายุ ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๓.๓ คน และ ๒.๗ คน จะเห็นได้ ว่าสตรีจีนในทุกช่วงอายุแรก สมรสมีจำนวนบุตร เกิดรอด โดยเฉลี่ยสูงกว่าสตรีกลุ่มอื่น ๆ สาเหตุหนึ่งที่น่าจะอธิบายได้คือความนิยมของชาวจีนต่อการมีบุตรชายไว้สืบสกุล ซึ่งอาจเป็นผลให้มีจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยสูงกว่าสตรีในกลุ่มอื่น ๆ

ตารางที่ ๓๓ จำนวนบุตร เกิด ออกของสตรีจำแนกตามอายุแร กสมรสและเชื้อชาติ

อายุแร กสมรสแล เชื้อชาติ	กรุงเทพฯ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
คนจีน			
ต่ำกว่า ๑๕	๒.๒ (๓๕)	๕.๗ (๒๓)	—
๑๕ - ๒๑	๕.๔ (๓๑)	๖.๐ (๓๐)	—
๒๒ - ๒๔	๓.๗ (๓๕)	๖.๓ (๑๑)	—
๒๕ - ๒๙	๓.๘ (๒๐)	๔.๒ (๗)	—
๓๐ ขึ้นไป	*ก	๑.๔ (๕)	—
รวม	๕.๒ (๒๐๕)	๕.๕ (๘๐)	—
คนจีน - ไทย			
ต่ำกว่า ๑๕	๕.๘ (๓๙)	๕.๑ (๒๑)	—
๑๕ - ๒๑	๓.๙ (๔๐)	๔.๓ (๒๒)	—
๒๒ - ๒๔	๒.๘ (๒๒)	๓.๐ (๑๒)	—
๒๕ - ๒๙	๓.๓ (๑๓)	๒.๗ (๘)	—
๓๐ ขึ้นไป	๐.๕ (๕)	*ก	—
รวม	๔.๑ (๑๑๙)	๔.๐ (๖๖)	—
คนไทย			
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๕ (๑๗๔)	๔.๖ (๒๐๓)	—
๑๕ - ๒๑	๓.๙ (๒๑๖)	๔.๔ (๒๑๑)	—
๒๒ - ๒๔	๓.๒ (๑๓๐)	๓.๕ (๑๓๒)	—
๒๕ - ๒๙	๒.๖ (๑๓๐)	๓.๑ (๙๑)	—
๓๐ ขึ้นไป	๑.๗ (๓๘)	๒.๗ (๒๔)	—
รวม	๓.๖ (๖๘๘)	๔.๑ (๖๖๕)	—

ตารางที่ ๓๓ (ต่อ)

อายุแรก สมรสและ เชื้อชาติ	กรุงเทพฯ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
อื่น ๆ			
ต่ำกว่า ๑๘	๓.๖ (๘)	*ก	—
๑๘ - ๒๑	๒.๓ (๖)	*ก	—
๒๒ - ๒๔	*ก	—	—
๒๕ - ๒๙	*ก	—	—
๓๐ ขึ้นไป	*ก	*ก	—
รวม	๒.๘ (๑๘)	๕.๒ (๗)	—
รวมทุกเชื้อชาติ			
ต่ำกว่า ๑๘	๕.๑ (๒๘๗)	๔.๘ (๒๕๘)	—
๑๘ - ๒๑	๔.๒ (๓๓๓)	๔.๖ (๒๖๕)	—
๒๒ - ๒๔	๓.๓ (๑๘๘)	๓.๗ (๑๕๕)	—
๒๕ - ๒๙	๒.๘ (๑๖๔)	๓.๒ (๑๐๖)	—
๓๐ ขึ้นไป	๑.๖ (๘๘)	๒.๔ (๓๓)	—
รวม	๓.๘ (๑๐๓๑)	๔.๒ (๘๑๘)	—

*ก = ตัวอย่างมีน้อยกว่า ๕ ราย

อายุแรก สมรส และการปฏิบัติ การวางแผนครอบครัวที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์

นอกจากปัจจัยในเรื่องอายุแรก สมรส จะมีผลโดยตรงต่อภาวะเจริญพันธุ์แล้ว การปฏิบัติ การวางแผนครอบครัว ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ด้วย เพราะ การปฏิบัติ การวางแผนครอบครัว เป็นวิธีการ ที่ช่วยในการจำกัดจำนวนบุตร หรือกำหนด ระยะว่างเว้นการมีบุตร ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีที่เลือกปฏิบัติ เช่น ผู้ที่มีบุตร เพียงพอ กับความต้องการ แล้วมักจะใช้วิธีการป้องกันการปฏิสนธิแบบถาวร เช่น ทำหมัน ส่วนผู้ที่ต้องการ เว้นระยะการมีบุตร จะใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราว เช่น กินยาเม็ดคุมกำเนิด หรือ ใสห่วง เป็นต้น มีการศึกษาพบว่า ในเขตเมืองของประเทศไทย สตรีที่มีบุตรมีชีวิต ๑-๒ คน มีประมาณร้อยละ ๕๕ ใช้ยาเม็ดคุมกำเนิด และเมื่อมีบุตรที่มีชีวิตแล้ว ๓ - ๔ คน มักใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบถาวร สูงกว่าการใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิแบบชั่วคราวคือประมาณร้อยละ ๖๖ ใช้วิธีทำหมัน อัตราส่วนร้อยละในการใช้วิธีทำหมัน จะเพิ่มขึ้นตามจำนวนบุตรที่เพิ่มขึ้น

ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำเอาประวัติการใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิมา รวบรวม พิจารณา โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มที่เคยใช้และไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิบัติ ผลที่ได้ (ตารางที่ ๓๔) ปรากฏว่า สตรีทั้งในกลุ่มที่เคยใช้และไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ ผู้ที่สมรส เมื่ออายุน้อยจะมีจำนวนบุตร เกิด ออกสูงกว่าสตรีที่สมรส เมื่ออายุมากขึ้น เช่น ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี สตรีกลุ่มที่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิและสมรสเมื่ออายุยังน้อย คือต่ำกว่า ๑๕ ปี จะมีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐ คน ผู้ที่สมรส เมื่ออายุ ระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี มีบุตร เกิด ออกโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔ คน และผู้ที่สมรส เมื่ออายุ

ภาพ บูรพาธนะ "วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่คู่สมรสในเขตเมืองเล็กใช้"
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๑๔ หน้า ๑๐๘.

ก่อนข้างมากคือ ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไป มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๘ คน และ ๒.๓ คนตามลำดับ ส่วนสตรีที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิเลยและสมรสในช่วงอายุเดียวกันดังกล่าวจะมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑ คน ๒.๒ คน และ ๑.๓ คน ตามลำดับ ในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีในกลุ่มที่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี และระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยไม่แตกต่างกันคือ ๔.๕ คน และ ๔.๗ คน ตามลำดับ ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๒ - ๒๔ ปี ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไป มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕ คน ๓.๐ คน และ ๑.๖ คน ตามลำดับ ในกลุ่มที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิเลยมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒ คน ๔.๐ คน ๓.๓ คน ๒.๕ คน และ ๒.๗ คน สำหรับผู้ที่สมรสในช่วงอายุเดียวกันดังกล่าวตามลำดับ และในเขตชนบท สตรีกลุ่มที่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๗ คน ผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๑๙ - ๒๑ ปี และ ๒๒ - ๒๔ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยไม่แตกต่างกันคือ ๕.๐ คน และ ๕.๒ คน ตามลำดับ ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๓๐ ปีขึ้นไป มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเพียง ๓.๒ คน สำหรับผู้ที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิเลยนั้น พบว่าผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี อายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี และ ๒๒ - ๒๔ ปีนั้น มีบุตร เกิดรอดไม่แตกต่างกันคือ ๕.๒ คน และ ๕.๑ คน ตามลำดับ ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุ ๒๕ - ๒๙ ปี และ ๓๐ ปีขึ้นไปนั้นมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕ คน และ ๒.๗ คน ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่เคยใช้และไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ ที่สมรสเมื่ออายุต่าง ๆ กันระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทแล้วจะพบว่าสตรีในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรีมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีในเขตเมืองอื่น ๆ และสตรีในเขตชนบทจะมีภาวะเจริญพันธุ์สูงที่สุด เช่นสตรีในกลุ่มที่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๕.๐ คน ในเขตกรุงเทพฯ - ธนบุรี ๔.๕ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕.๗ คน ในเขตชนบท ผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๑๙ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑ คน ใน

เขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๔.๗ คนในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕.๐ คน ในเขตชนบท ส่วนผู้ที่สมรสเมื่ออายุค่อนข้างสูง คือระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ย เพียง ๒.๓ คน ๓.๐ คน และ ๓.๒ คน ในแต่ละเขตกิ่งกวางตามลำดับ สำหรับ ผู้ที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิเลย พบว่า ผู้ที่สมรสเมื่ออายุต่ำกว่า ๑๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๔.๒ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕.๒ คน ในเขตชนบท ผู้ที่สมรสระหว่างอายุ ๑๙ - ๒๑ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๔.๐ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕.๑ คนในเขตชนบท และผู้ที่สมรสเมื่ออายุระหว่าง ๒๕ - ๒๙ ปี มีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๒.๒ คน ๒.๕ คน และ ๓.๕ คนในเขตกิ่งกวางตามลำดับ นอกจากนี้ถ้าไม่นำเรื่องอายุแรกสมรสมาพิจารณาแล้วยังพบอีกว่า สตรีที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิโดยทั่วไปแล้ว มีจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิเลย กล่าวคือ สตรีที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิที่มีจำนวนบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐ คน ในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๔.๑ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๕.๒ คน ในเขตชนบท ส่วนสตรีที่ไม่เคยใช้วิธีป้องกันการปฏิสนธิ และมีบุตร เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๒ คนในเขตกรุงเทพ - ธนบุรี ๓.๗ คน ในเขตเมืองอื่น ๆ และ ๔.๕ คนในเขตชนบท ถ้าเปรียบเทียบแต่ละกลุ่มของอายุแรกสมรส ในกลุ่มสตรีที่ไม่เคยใช้และไม่เคยใช้ ก็จะพบในทำนองเดียวกัน การที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสตรีที่มีบุตรมากมีอัตราการยอมรับและปฏิบัติวิธีป้องกันการปฏิสนธิสูงกว่าสตรีที่ยังมีบุตรน้อย และการปฏิบัติวิธีป้องกันการปฏิสนธินี้ก็เพราะไม่ต้องการมีบุตรเพิ่มอีกต่อไป ซึ่งในเรื่องนี้มีผู้วิจัยและผลที่ได้ก็สอดคล้องกับที่กล่าวมาข้างต้น

รายละเอียดของการวิจัยได้จาก John Knodel and Visid Prachuabmoh, The Fertility of Thai Women (Bangkok : Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1972), Research Report No. 10, p. 38.

ตารางที่ ๓๔ จำนวนบุตร เกิดนอกโดยเฉลี่ยจำแนกตามอายุแร กสมรสและ การปฏิบัติ
วางแผนครอบครัว

อายุแร กสมรสและ การปฏิบัติ การวางแผนครอบครัว	กรุงเทพฯ-ธนบุรี	เมืองอื่น ๆ	ชนบท
เคยใช้			
ต่ำกว่า ๑๕	๕.๐ (๑๒๐)	๔.๕ (๗๑)	๕.๗ (๕๖)
๑๕ - ๒๑	๔.๑ (๑๑๘)	๔.๗ (๗๕)	๕.๐ (๕๓)
๒๒ - ๒๔	๓.๔ (๗๒)	๓.๕ (๕๐)	๕.๒ (๒๒)
๒๕ - ๒๙	๒.๘ (๕๘)	๓.๐ (๓๓)	๓.๒ (๘)
๓๐ ขึ้นไป	๒.๓ (๑๐)	๑.๖ (๘)	* ก
รวม	๔.๐ (๓๗๘)	๔.๑ (๒๓๗)	๕.๒ (๑๓๓)
ไม่เคยใช้			
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๑ (๑๗๒)	๔.๒ (๑๕๕)	๕.๒ (๕๑๔)
๑๕ - ๒๑	๓.๖ (๑๘๖)	๔.๐ (๑๕๘)	๕.๑ (๔๓๐)
๒๒ - ๒๔	๒.๖ (๑๑๕)	๓.๓ (๙๗)	๕.๑ (๒๐๐)
๒๕ - ๒๙	๒.๒ (๙๘)	๒.๕ (๖๑)	๓.๕ (๘๘)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๓ (๓๒)	๒.๗ (๑๘)	๒.๗ (๓๔)
รวม	๓.๒ (๖๑๔)	๓.๗ (๕๘๐)	๔.๘ (๑๒๖๗)
รวมทุกกลุ่ม			
ต่ำกว่า ๑๕	๔.๕ (๒๙๒)	๔.๓ (๒๒๖)	๕.๒ (๕๖๐)
๑๕ - ๒๑	๓.๘ (๓๑๕)	๔.๒ (๒๓๓)	๕.๐ (๘๘๓)
๒๒ - ๒๔	๒.๙ (๑๘๗)	๓.๔ (๑๙๗)	๕.๑ (๒๒๒)
๒๕ - ๒๙	๒.๔ (๑๕๗)	๒.๗ (๙๔)	๓.๔ (๑๙๗)
๓๐ ขึ้นไป	๑.๕ (๔๒)	๒.๔ (๒๖)	๓.๑ (๓๘)
รวม	๓.๕ (๙๙๓)	๓.๘ (๗๒๓)	๕.๐ (๑๕๐๐)

* ก = ตัวอย่างมีน้อยกว่า ๕ ราย